

СОКОЛСКО ДРУШТВО ВИШЕГРАД

Српски соко у Вишеграду основан је 1908 године заслугом истакнутих националних прегалаца тог краја, попа Милана Божића, Чеда Крсмановића и Чеха Рубрингера. За време Првог светског рата друштво је било распуштено а његове старешине прогоњени, затварани или интернирани. После рата 1920 године друштво је обновљено уз помоћ Стеве Жакуле из Сарајева. Соколско друштво Ужице било је основано 1911 године. За време Првог светског рата није могло да ради. После рата било је обновљено. (1) На иницијативу Соколског друштва у Ужицу одржан је 1922. збор грађана на коме је одлучено да се као видан споменик у славу погинулих хероја подигне зграда „Народни Соколски Дом”. У дому је требала да се чува златна књига у којој су исписана имена свих оних ратника из округа ужичког који су погинули у рату. (2)

Соколска Златиборска жупа основана је 1922. Соколско друштво Ужице предложило је на савезној скупштини у Загребу 1922. оснивање жупе. Скупштина је одобрила оснивање жупе и одредила територију и седиште жупе. Оснивање жупе било је потребно због бржег развоја соколства у Сандаку, ужичком крају и источној Босни, где су тада постојала само два друштва Ужице и Вишеград. На челу управе Соколског друштва Ужице био је Сима Јањушевић. Управа Соколског друштва Ужице разаслала је упите за истакнуте јавне раднике, углавном свештенике и учитеље у местима у којима је планирала оснивање нових друштава. Због захтева са терена да се прво одрже предавања о соколству па тек онда оснују нова друштва управа жупе одлучила је да начелник жупе Јехличка са групом чланова, чланица и нараштајцима обиђе Рашку област и источну Босну. Требали су да приреде јавне часове и соколске вечери, да би се грађани упознали са соколством и тако припремили терен за оснивање друштава. Крајем маја 1924. група од 28 сокола и 9 соколица кренула је из Ужица на пут пешке у Нову Варош, одатле преко Златара у Пријепоље и даље преко Јабукe у Пљевља, Чајниче и Горажде. После одмора у Вишеграду група се преко Шаргана вратила у Ужице. Пут пешке од 360 километара трајао је 9 дана. Приређени су јавни часови у Новој Вароши, Пријепољу, Пљевљима и састанци са вежбама, у Горажду и Вишеграду. Основана су друштва у Пријепољу и Пљевљима и подстакнута на рад друштва у Новој Вароши и Вишеграду. Вишеград је прешао из Сарајевске жупе у Ужичку жупу. Основана су соколска друштва Пожега, Гуча, Бијело Поље. Жупа је 1926. имала 7 друштава. На жупском слету у Ужицу и освећењу жупске заставе 1928. било је 9 друштава и 2 чете : Ужице, Вишеград, Пљевља, Нова Варош, Пријепоље, Прибој, Пожега, Бијело Поље са четама Доња Леска и Вељи Луг. Жупа је 1934. имала 15 друштава, 35 сеоских чета и око 5.000 припадника. Жупски и окружни слетови одржани су 1926. у Ужицу, 1927. у Вишеграду, 1928. у Ужицу, 1931. у Пљевљима, 1933. у Ивањици, Новој Вароши и Вишеграду. Жупски соколски гласник “Златиборски Соко” издат је 1925. и растурен у 1.000 примерака. (3) Имовина соколских друштава износила је око 600.000 динара. У жупи је било 8 друштава и 2 сеоске чете. Било је 1.200 припадника од којих 700 чланова и чланица. Водећа лица у готово свим друштвима жупе били су млађи државни и приватни чиновници, занатлије и трговци. Мање су били заступљени официри и лекари. Најмање је било учитеља и професора. (4)

Друштво Вишеград је имало соколану. Од 1928. друштво Вишеград је основало 8 чета : Ораховица, Вељи Лу, Бијело Брдо, Штрпци, Соколовић, Миоче, Добрун и Међеђа. Било је седиште II окружја. Друштво Ужице основано је 1911. Одржан први жупски слет 1928 године и жупски предњачки течајеви. Одржан је смучарски течај са 62 течајца. Зидало је соколану и летње вежбалиште. Друштво Нова Варош основано је 1924. Зидало је своју соколану. Основало је 4 чете : Бистрицу, Радојевић, Радојину и Дебељу. Друштво Пријепоље основано је 1924. Чете су биле у Великој Жупи, Дремови, Сопотници, Бродореву и Кањама. Друштво Пљевља је основано 1924. У Пљевљима је одржан други жупски слет 1931 године. Било је седиште I (санчачког) окружја. Основало је 6 чета : Илино Брдо, Косаница, Забрђе, Поблаће и Отиловић. Друштво Пожега основано је 1924. основало је чете : Прилепац, Здравчиће, Горобиле и Годовик. Седиште је III окружја. Друштво Прибој основан је 1926. Припремало је окружни слет II окружја. Друштво Сјеница основано је 1928. Чета друштва је била Дуга Пољана. Друштво Бајина Башта основано је 1930. Друштво Рогачица основано је 1930. Њене чете биле су Костојевић и Зарожје. Друштво Ариље основано је 1930. Друштво Рудо основано је 1930. Друштво Ивањица основано је 1931. Имала је окружни слет 1933 године и чету Шуме. Друштво Косјерић основано је 1933 године. Имала је чету Косјерић која је имала око 60 вежбајућег чланства. Друштво Чајетина основано је 1932. Своје јавне наступе приређивала је на Златибору. (5) У Извештају за 5 редовну главну скупштину Савеза сокола Краљевине Југославије у Београду 12 маја 1935. је истакнуто : „Почетком јуна као прве започеле су соколске приредбе покрајинског слета у Сарајеву, а са штафетом из Сарајева на Оплепац, камо су донели Соколи бакљу захвалности, која је упалила вечну луч над гробом краља Петра I. Захвално Соколство тим актом исказало је вечно поштовање и дубоку захвалност краљу, који се борио пушком у руци за слободу народа. Са кресом и губом из Ђорковачке планине, гдје је четовао Петар Мркоњић, изазвали су искру која је упалила бакљу и која је пројурила пут у дужини од 355 километара за 17 часова и 35 минута до гроба краља.” (6) Пут штафете водио је из Сарајева преко Рогатице, Вишеграда, Ужица, Чачка и Крагујевца на Оплепац. Раније је пут прешла комисија Начелства соколске жупе Сарајево те се путем састајала са начелницима жупа Ужице и Крагујевац. Дошли су у везу са свим начелницима појединих окружја, друштава и сеоских чета, са којима је детаљно утврђена траса штафете као и деонице појединих јединица. Тежина штафете није била у дужини пута, колико у теренима преко којих је пут водио. Висинске разлике биле су велике, а крајеви ненастањени. Пут се из Сарајева пењао и достигао своју највећу висину на Романији (преко 1.350 м), са које се спуштао на Гласиначку висораван (преко 800 м) и у Рогатицу. Поново је почињао успон преко Семећ планине (1284 м), који се у стрмом паду, спуштао у Вишеград (344 м) а из Вишеграда до Шаргана (900 м), одакле у благом паду, спуштао у Ужице (411 м). Од Ужица је била већином равница са добрим путевима. Први део штафете ишао је по ноћи и кроз шумовите пределе. Цео пут био је подељен у три дела, и то од Сарајева до Семећа око 100 км, спадало је жупи Сарајево, од Семећа до Чачка око 155 км, спадало је жупи Ужице, а од Чачка до Оплепаца око 100 км, припадало је жупи Крагујевац. Учествовало је 1.700 тркача. На стадиону у Сарајеву била је упаљена 2 јуна 1934. у вече, кременом на мангалу ватра, на дрвима из Ђорковачке планине, гдје је четовао Петар Мркоњић.

Присуствовали су многи национални борци и соколи, међу којима Васиљ Грђић, Чедо Милић, Стоја Кашиковић - сви осуђени на смрт у велеиздајничком процесу, добровољци Фехим Мусакадић и Илија Николић, ... На стадиони су били присутни соколи, војне и цивилне власти, бројна културна и национална друштва као и мноштво народа. У 19 сати, музика је засвирала молитву. После молитве говорио је старешина жупе Сарајево Воја Бесаровић. У свом говору истакао је : „У овом свечаном часу када почињу велики слетски дани, ми Соколи... понесемо из историјског Сарајева, пламену зубљу захвалности до наше светиње Тополе и да овом зубљом тамо запалимо вјечну ватру, која ће горети над гробницом Великог Краља Ослободиоца, који је, уз беспримјерне напоре и огромне жртве цијеле наше нације, остварио нашу завјетну мисао. Он је испунио вјековни сан наших родољуба, ослободио подјармљене дијелове нашега народа и ујединио их с браћом из слободне Краљевине Србије и Црне Горе у велику, моћну и недјељиву Краљевину Југославију. Још прије него је стигао у Београд, при пролазу из Женева кроз Беч, у мају 1903 године, дочекали смо Га у Бечу ми, тадашња школска омладина... и поздравили Га као првог југословенског Краља. Он је са осмјехом на лицу одобрио тај наш поздрав, (7) Соколско друштво Вишеград одржало је своју редовну годишњу скупштину почетком 1938. Старешина друштва брат Војислав Костић отворио је скупштину у присуству многобројних сокола. Изнео је рад друштва минуле године, истичући важност рада на соколској Петровој петолетци. У друштво је било 150 чланова и друштво је активно радило на петолетци. Као прву етапу узели су да пошуме брдо “Град” и претворе га у “Петров парк”. До тада било је посађено око 600 разних садница и ограђен добар део. Упоредо са сеоским соколским четама, од којих су чете Вељи Луг и Ораховци спадале у најбоље у жупи, радило се на подизању пчеларства у четама и израдило се са члановима чета неколико кошница. Затражено је од Банске управе око 1.000 воћних садница, које је требало разделити најбољим четама да их према завету у СПП засаде, по могућности у соколским расадницима. Осим тога друштво се за Соколску Петрову Петогодишњицу заветовало : основати путујућу књижницу за село, која је већ основана са око до сада 60-80 стручних књига; оснивање пчелињака у 3-4 најбоље чете и у друштву, подизање перадарства, хигијенско подизање села изградњом нужника и одржањем чистоће као и оснивање соколског позоришта са нарочитим задатком да делује и међу сеоским соколским четама подижући њихов културни ниво и најзад друштво је требало да поведе акцију на сузбијању неписмености и ширењу трезвености на селу и у граду. Као даљну тачку завета СПП дароваће се застава најбољој чети друштва и обавити 30-годишњица оснивања друштва која је падала у току петолетке. (8)

Власт је олакшала жупи повезивање њених друштава. Србија је са Босном и Приморјем повезана 1925. пругом Ужице-Вардиште. ЈДЖ је пустила у саобраћај први моторни воз на прузи уског колосека (колосек 0,760 м) Београд-Сарајево-Дубровник 20.7.1938. Због брзине од 40-50 км/ч био је познат у јавности као Луди Сарајлија. Док је парни воз Ћира релацију Београд-Сарајево-Дубровник прелазио за 24 часа, моторни воз прелазио је за 16 часова и 30 минута. (9)

Соколско друштво Вишеград било је предратно друштво Српског сокола. После Првог светског рата било је део Соколске жупе Ужице. Соколска жупа Ужице (раније Златиборска) основана је 1922. Оснивање жупе било је важно због бржег

развоја соколства у Санџаку, ужичком крају и источној Босни, где су тада постојала само два соколска друштва Ужице и Вишеград. Жупа Ужице је деловала у области са slabим везама и који су дотад били раздвојени државним границама. Активно су радили на Соколској Петровој петолетци.

Саша Недељковић

члан Научног друштва за историју здравствене културе Србије

Напомене :

1. „Соколска жупа Ужице”, Споменица II покрајинског слета Сокола Краљевине Југославије у Сарајеву, 1934, стр. 144, 145;
2. „Соколски дом у Ужицу”, „Соколски вјесник жупе загребачке”, Загреб, април 1922, бр. 4, стр. 62;
3. „Жупа Ужице”, „Из наших жупа“, „Соколски Гласник“, Љубљана“, 1 јула 1929, бр. 13, стр. 16;
4. „Соколска жупа Ужице”, Споменица II покрајинског слета Сокола Краљевине Југославије у Сарајеву, 1934, стр. 141, 142, 143;
5. „Соколска жупа Ужице”, Споменица II покрајинског слета Сокола Краљевине Југославије у Сарајеву, 1934, стр. 144, 145;
6. „Извештаји за 5 редовну главну скупштину Савеза сокола Краљевине Југославије у Београду 12 маја 1935”, стр. XLVII;
7. „Видовдански слет у Сарајеву 1934, Споменица II део”, стр. 14,15,18;
8. „Годишња скупштина Соколског друштва Вишеград”, „Соколски гласник“, Београд, 19 фебруар 1938, бр. 7, стр. 7,8;
9. Инг. Душан Д. Лончаревић, „Наше железнице“, Београд, 1939, стр. 39, 124, 126; Ајдин Февзија Брацо, „Од „Спахиног воза” до „Лудог Сарајлије”, „ZFBH info”, бр. 8, јануар 2009;